

ETÜDLER

Beynelmîlel İktisadın İki Ana Telâkkisine Göre Avrupa Meselesi

Prof. André Marchal

(Paris)

Zamanımızda — bilhassa son dünya harbinin hitamından beri — beynelmîlel müesseselerin hakikî bir neşvünemasına şahit olmaktadır; bu gelişme hiç şüphesiz, muhtelif millî hükümetlerin, siyasî sahada olduğu kadar iktisadî sahada da beynelmîlel bir nizam yaratmak hususundaki arzularına tercüman olmaktadır. Şu kadar ki, sayısı fazla olan bu teşebbüslerin doğuşuna bazan bir takım ahenksizliklerin veya — başka bir vesile ile belirtildiği üzere [1] — «Büyük bir intizamsızlığın» hâkim olur gibi gözüktüğünün de, inkârı kabil değildir.

Sanki hiç bir müdir fikrin, hiç bir müşterek gâyenin çıkarılması imkânı yok gibidir. Esasen başka türlü olması da mümkün değildir; zira idare edenlerin hepsi — ve sadece fransız idarecilerinden de bahsetmiyorum — ana meseleler üzerinde anlaşmış olmaları uzaklardır.

«Federalizm mi?» yoksa «Fonksiyonalizm - tabiiyet mi?»; Şiddetli hattâ ihtilâlcî tedbirler mi, yoksa tedrici olgunlaşma mı?; Siyaset mi, iktisat mı önce gelmelidir? Öyle ki, anlaşıkları ifade olunduğu zaman dahi, bu, ekseriya sadece bir zevahirden ibarettir: bu anlaşma bir telâkki vahdetini cami değildir.

Acaba, Daniel Villey [2] ile birlikte, «federalizm veya fonksiyonalizm» meselesinin Avrupa mevzuundaki bütün ihtilâflara hâ-

[1] ... : Le grand désordre des institutions européennes (Droit social, septembre - octobre, 1953).

[2] D. Villey : L'Europe à la recherche de son unité (Centre européen universitaire de Nancy, fasc. 4; département sciences politiques.).

kim bulunduğunu kabul etmek mi icap edecektir? Avrupa için bir islahata mı yoksa bir ihtilâlâ mi ihtiyaç vardır? Avrupanın, bir iktisadî dâva veya bir siyasî mesele olarak ele alınması, her halde bu esas tercihin iki muhtelif veçhesinden başka bir şey olmayacaktır. Bununla beraber bir Avrupa iktisadiyatının, aynı derecede samimî taraftarı olanları bugün maatteessüf ayıran ihtilâfların ilk membaini bulabilmek için sebepler silsilesinde daha yukarı çıkmak lâzımgeldiğini zannediyorum. Bu ilk ihtilâf membai, her iki tarafın — beynelmilel iktisadın ve mübadelelerin mahiyeti hakkında bazan gayri şuurî olarak edindikleri telâkkidir.

Müteakip izahatın gayesi, nazariyattaki beynelmilel iktisat meselesinden halihazırda takip edilmekte olan Avrupa politikasına kadar, bütün bu meseleleri yekdiğerine rapteden mantikî silsileyi (bağı) tebârüz ettirmek ve bu sayede, oldukça muğlak olan bir mevzu üzerine biraz aydınlık serpmektir.

I. — BEYNELMİLEL İKTİSAT

Pek çok defa yapıldığı üzere, klâsiklerin beynelmilelciliğini merkantilistlerin ve muakiplerinin otarşiye yâni beynelmilel iktisadî redde götüren dar milliyetçiliğine karşı tutmak filhakika pek kolay olacaktır. Bu, basit bir şemalaştırmadır ki, aşırı ve sun'î vasfı çoktanberi tebarüz ettirilmiştir. Bu ihtilâf, bugün için, mânasını tamamen kaybedercesine hafiflemiştir. Beynelmilel iktisat hüsnüniyetli hiç bir zihnin inkâr etmediği bir gerçektir; veya — isterse-niz söyle ifade edelim — hali teşekkülde olan bir gerçektir.

Bu itibarla, ihtilâf artık beynelmilel bir iktisadın mevcut olup olmadığını veya olması lâzım gelip gelmediğini bilmeğe taallük etmemekte, fakat bu beynelmilel iktisadın nasıl anlaşılması lâzım geldiği meselesine müncer olmaktadır. Bu takdirde ise, klâsik telâkkiye sahip iktisatçılar ile «millî iktisat» taraftarları olan iktisatçıların yekdiğerile karşılaştıkları görülmektedir. Birinciler, millî olmayan (a - national) veya kozmopolit bulunan bir telâkkiyi, ikinciler, kelimenin etimolojik mânasına uygun olan, yâni milletlerin arasında vukubulan — ki bu suretle onların mevcudiyeti de itiraf edilmektedir — bir beynelmilel telâkkiyi müdafaa etmektedirler.

A — Klâsik ve liberal temayüllü iktisatçılara ait bulunan «Millî olmayan - a national» veya kozmopolit telâkki, her şeyden evvel il-mî sebeplerle, hususîle usule müteallik sebeplerle kabili izahdır. Klâ-

sikler, iktisat «ilmini», tabiat ilimlerine benzer şekilde kurmak ve cihan şümül ve daimî «kanunlar» keşfetmek isteyen kuvvetli ve mantıklı bir düşünce ile, haricî müşahedeye değil de tefahhuzu - derunî denilen, o psikolojik dahilî müşahedeye başvurmuşlardır. Sırf mantıkla mücehhez, fakat ne hafızası ne muhayyilesi olan mücerret bir insan «homo economicus» tasavvur ederek istidlâl (déduction - tüm dengelim) tariki ile iktisadî faaliyetin umumî temayüllerini istihraç etmekte ve bu değişmez kanunların birleştirilmesi ile, zamana ve mekâna tabi bulunmayan ahenkli bir abide vücude getirmektedirler. Lucien Brocard'ın belirttiği üzere, bu abidenin zirvesinden, artık, cihan şümül iktisadî kanunlardan müteşekkil büyük ormanı maskeleyen muacciz bir ağaç durumunda olan milleti görmenin ne mümkün, ne de şayanı arzu bulunmasında şaşılacak bir cihet yoktur.

Millet, hiç değilse iktisadî bir organizma olarak, mevcut bulunmadığına göre, bütün dünya, onlara, buldukları mahallerden müstakil olarak devamlı şekilde kendi aralarında mübadele ifa eden bir çok eşhastan mürekkep müsterek bir vasat gibi gözükmektedir.

Mübadelede bulunanların milliyetlerinin pek tesiri olmaksızın, mübadele kanunları hükümlerini icra etmektedirler. Tamamen siyasi teşekküllerden ibaret bulunan milletlerin mevcudiyeti, fertler arasındaki mübadelelerin mevzuubahs olmasına mâni değildir. Milletler «Küçük iktisadî vahdetlerin — micro unités —» mecmuundan ibarettirler. Dahilî ticaret ve haricî ticaret — ki bu, milletler arasında değil fertler arasında cereyen ettiği için, beynelmîl ticaret olarak tavsif edilmek istenilmemektedir.— böylece, aynı mahiyeti haizdirler, ve aynı kanunlara tâbi bulunmaktadırlar [3].

[3] Bununla beraber fertler arasında hüküm ifade eden «mutlak masraflar kanunu — la loi des coûts absolus —» her sahada diğerlerinden aşağı olan milletlerin yaşamağa muvaffak oluşlarını izah etmeğe gayrı muktedirdir. İşte bunun içindir ki, klâsikler, «istihsal faktörlerinin bir milletten diğerine değişmediği» hususundaki bir faraziyeyle istinat ederek «nisbî masraflar kanunu» ile «beynelmîl kıymetler nazariyesini» kurmak zorunda kalmışlardır; ancak, bu suretle de, istihsal faktörlerinin bir memleket dahilinde, ve mal ve hizmetlerin dünyanın bir noktasından diğerine maruz buldukları mutlak tahavvül ile mutezat duruma düşmüşlerdir. Bu dolambaçlı yoldan da, ve yine farkına varmaksızın, millet fikrini sistemlerine tekrar ithal etmek zorunda kalmışlardır. Fakat onların millet telâkkisi, tahlile mukavemet edememekte, ilâveten, kendilerini, hesabat muvazenesinin otomatikman teessüsüne müteallik ana fikirlerle güç bağdaşabilen (nisbî masraflar, beynelmîl kıymetler gibi) nazariyelere sevk etmektedir.

Demek oluyor ki, milletler arasındaki gümrük manialarının muhafazası iktisadî bakımdan mânasız bir söz teşkil etmektedir. Bu maniaların muhafazası, mntıklar arasındaki dahilî gümrük manialarının idame ettirilmesinden daha fazla müdafaa edilemez. Sözü geçen maniaların muhafazasının yegâne neticesi fertler arasındaki mübadeleye engel olarak, beynelmilel iş bölümünün tahakkukunu kösteklemektir; halbuki milletler arası iş bölümü, bir nev'i coğrafi determinizmden mütevellit olarak, milletlerin, hakikî bir mülkî ihtisaslaşmasıdır; zira ancak bu iş bölümü sayesinde ki, her milleti, diğer bütün milletlere sıkı bir surette tâbi ve merbut hissettirmek ve bunu temin etmek suretile de cihangümül bir ahenge erişmek mümkündür.

Beynelmielel siyasetin hedefi, şu halde, bir gün tamamen kaldırılmaları maksadiyle, gümrük manialarının indirilmesi, mutlak serbest mübadelenin tesisi ve binnetice, milletler arasındaki hudutların izalesi olmalıdır.

B — Beynelmielel iktisadî, münferit şahıslar arasında mensup oldukları memleketlerden ve bağılı buldukları hudutlardan müstakil olarak yapılan mübadelelerin muğlak bir şebekesi şeklinde tasarlayan kozmopolit nazariyenin karşısında, beynelmielel iktisadın, her şeyden evvel sağlama teşekkül ve inkişaf etmiş milletlerin bir iş birliğinden tevellüt ettiğini kabul eden tezi bulmaktayız [4]. Bu teze göre, beynelmielel iktisat, hakikî iktisadî organizmalar ve «grupların gurubu» (François Perroux) olan ve ana merkezler durumunda bulunan milletlerin mevcudiyetini farzediyor. Milletler sun'î yaratıklar değildirler. Milletler, fizikî, hukukî, beşerî teknik muhtelif faktörlerin oynadıkları rol neticesinde husule gelmektedirler; bu

[4]. «Milletler, diyor Byé, Ahmetle Mehmedin yekûnlarından ibaret değildirler. Onları idare eden iktisadî sistemler, Devlet Plânının (Bütçesinin) da, az veya çok bir hissesi bulunan grup ekonomileri sistemleridir. «(M.Byé : Union douanières et données nationales. Economie Appliquée, to. III, 1950, No. 1, janviers - mars). Beynelmielel iktisadın bu telâkî tarzı hakkında bakınız : L. Brocard : Principes d'économie nationale, 3 tomes, Paris, 1929. İlaveten bakınız : J. Dobretsberger : Théorie des territoires économiques (Economie Appliquée, to III, 1950, No. 1, janvier - mars) «Dünya tek bir iktisadî saha değildir, fakat mntıka ünitelere taksim edilmiştir. Teşebbüsler ve aile birlikleri, istihsal merkezleri ve piyasalar (pazarlar) halinde gruplanmakta ve bunlar da bir milletin iktisadını vücûde getirmek üzere ayrıca aralarında birleşmektedirler. Millî İktisatlar da, bu def'a, Devlet Grupları ve iktisadî birlikler husule getirmektedirler. Dünya iktisadına gelince bu ehramın zirvesini teşkil etmektedir.»

bu faktörler, çok gayri müsavi tarzda da olsa, kendilerini teşvik eden millî, iktisadî ünitelerin gerçekleşmesine yardım etmekte, halbuki beynelmîlî iş birliğini kösteklemektedirler.

Millî toprak üzerinde fevkalâde değişik tabii menbaların ve muazzam iktisadî imkânların bulunması, millî bir devletin mevcudiyetini nisbeten muğlâk bir bütün haline getirmektedir; bu Devlettir ki, hukukî çevreyi vaz'etmekte, muayyen kontrat tipleri tesis etmekte, âmme hizmetleri v.s... ihdas ve idare etmektedir; bir milletin sekencesini birleştiren dil, âdet, zevk, his, ırk, an'ane iştiraki, millî ittifadın kudretli faktörleridir ve milletlere muğlak inkişafı olan tabii istidat vermektedirler. Topraktaki ve toprak altı membarlarındaki kesret ve millî nüfusun durumundaki değişiklik, milletlerin bütün bu maddî ve beşerî membarları tamamen kullanma hususundaki insiyakî temayülünün sıhhatini isbat etmektedir. Bu temayül, teknik faktörlerle yâni şakûli temerküzle daha da kuvvetlenmektedir; Şakûlî temerküz, iptidai maddenin ihracından, mamul madde haline gelmek üzere geçireceği son değişikliğe kadar aynı mahsulü işletmekte olan bütün sanayii, mahallinde aynı millet dahilinde toplanmakta ve iktisadî faaliyetin inkişafına müsait bir muhitin yaratılmasından mütevellit bu «genişleme tesiri - effect d'agglomération» nüfus akınıni teşvik etmekte ve bu sayede de bir yığın mal ve hizmetlerin istihsal ve istihlâkını tehil etmektedir. Böylece, bütün milletlerin, muhtaç oldukları mal ve hizmetlerin en fazla çeşidini istihsal etmeğe gayret edişlerinin sebebi anlaşılacaktır: Bundan da, muğlak iktisadî tekâmülün millî arazi üzerinde niçin yeknesak bir şekilde gerçekleşmediği izah edilmektedir. İktisadî gelişme, evvelâ mıntıka dahilinde, mütekâsif faaliyet merkezleri etrafında husule gelmekte ve ancak daha sonra mıntıkların yanyana sıralanmasından (juxtaposition) başka bir şey olmayan millet içinde vukubulmaktadır. Bu da, liberallerin iddialarının aksine, gümrük resimlerinin, muğlak inkişafın ne ilk, hattâ ne de esaslı sebeplerinden olduğunu isbat etmektedir.

Şu kadar ki, millî işbirliğini teşvik eden bütün bu faktörler, milletlerarası işbirliğini kösteklemektedir.

Millî vahdetin ve daha fazlası ile de mevzî ve mıntıkavî vahdetin kudretli bir muharriki olan ırk, din, dil, örf ve âdet ile an'ane ve hayat tarzındaki iştirakin bir millet ile diğeri arasında mevcut bulunamamasından dolayı beynelmîlî işbirliğini ancak güçleştirmeğe yaramaktadır. Millî birliğin o kudretli unsuru olan ve mevzuatı ile birlikte beynelmîlî nizamda mevcut bulunmayan Devlet

için de durum aynıdır. Mevzuattaki vahdet, kuvvetli ve saygı gören bir Devletin mevcudiyeti, millî işbirliğin belki en müessir âmildir; İki mıntika arasındaki iktisadî bir ihtilâfın silâhlı bir mücadeleyle müncer olmasına mâni olan Devlettir.

İşte bundan dolaydır ki, milletlerin dünya dahilindeki vaziyetlerinin her bakımdan millet dahilindeki mıntıkların durumuna benzetilmesi mümkün değildir. Milletler üzerinde, millî Devletlerin mıntıklar üzerinde haiz olduklarına benzer bir otoriteye sahip beynelmilel bir Devlet yoktur. Aynı veçhile, beynelmilel nizamda, dahilî hukukun millî nizamdaki durumuna müşabih beynelmilel bir hukuk ta mevcut değildir. Müessir müeyyidelerin ademi mevcudiyeti veya hiç değilse, mer'iyete konulmalarındaki güçlük, bunları fevkalâde iğreti hale koymaktadır. Gerçek bir jandarma ile bir icra memurunun yerini alabilecek olan da, her halde, aslında kararsız olan efkârimumumiye değildir. Bununla beraber, yabancılarla mübadele cereyanlarının çoğalmasa ile beynelmilel bir iktisat da yavaş yavaş vücut bulmaktadır. İster insanların, ister mal ve sermayelerin mübadelesi bahis mevzuu olsun, millî işbirliği muhitinin genişlediği kabul olunmaktadır. İştirak eden milletlerin daha zengin, daha müreffeh daha münkeşif olmaları halinde beynelmilel ticaretin de daha iyi yapıldığı ve himayeciliğin, bu çok taraflı inkişafın en müessir vasıtalarından birini teşkil ettiği ve bazı şartlar altında halen de etmekte bulunduğu eğer doğrusu ise, beynelmilel siyasetin gayesi, zayıf ve iyi bir mirastan mahrum bulunan milletleri yok-sulluğa sevkedecek olan gümrük manialarını ortadan kaldırmak değil, fakat muhtelif milletlerin iktisaden yekdiğerine tedahül etmeleri keyfiyeti tamamlandıkça bu maniaları tedricen azaltmaktadır. Ancak bu tedahül kâfi derecede ileri götürüldüğü vakittir ki, faaliyeti ile milletler arasında bir millet dahilinde mıntıklar arasında mevcut olana müşabih bir ittihadın gerçekleşmesine imkân verecek, beynelmilel bir Devletin vücade getirilmesini tasarlamak mümkün olabilecektir.

II. — AVRUPA İKTİSADI

A — Avrupa memleketlerinin iktisadî ittihadı, serbest mübadele taraftarları ile himayeciler için bir telâki, hattâ bir birleşme noktası teşkil etmektedir. Gerçekten «müttehit Avrupa» ya taraftar veya aleyhtar olanların hem serbest mübadele taraftarları ara-

sından, hem himayeci guruptan çıktıklarını müşahede etmek şayanı dikkattir.

Bununla beraber aralarında hayli farklar mevcuttur. Bir tarafın idealizmi veya kozmopolitçiliği ile diğèrinin beynelmîlelçiliği veya realizmi arasındaki tezat burada yeniden görülür [5]. Birinciler gümrük ittihadına «hudutların kıymetten düşürülmesinin mahallî bir tecrübesi» nazarı ile baktıkları halde, ikinciler bunda «genişlemiş bir milletin mahallî bir tecrübesini görmektedirler [6]. Şu halde, acaba, François Perroux ile birlikte «hudutları kıymetten düşüren (ortadan kaldıran) iktisadî işbirliğini «bunları sadece genişletmeği isteyen» iş birliği ile karşı karşıya koymak mümkün müdür?

1 — Liberallerin Avrupa birliğinde tasvip ettikleri husus, birliğin dahilindeki gümrüklerin kaldırılmasından hayli fazladır; ve bunun Avrupa hudutları etrafında da idame ettirilmemesidir; zira, bu nokta, serbest mübadele ile beynelmîlel işbölümü kurulmasının gerektirdiği şarttır. Onların nazarında, ancak, muhtelif millî hükümetlerden alınacak kuvvetler sayesinde ihdas olunacak bir Üst Devlet (Super - Etat), bir Avrupa siyasî otoritesidir ki — birkaç sene gibi — mahdut bir zaman zarfında hem siyasî hem iktisadî evsafa tam ve kesin bir birliği empoze edebilir.

Her halü-kârda liberallere göre mübadelelerin dünya çapında serbestisini temin yolunda mutavassıt bir hatve olan Avrupa birliği, bütün milletler arasında umumî bir anlaşmanın siyasî şartları tamamen bir araya gelmemiş olduğundan dolayı lüzumlu gibi gelmektedir [7]. Fakat bu hatvenin gerçekleşmesi sününcemde bira-

[5] P. Fromont, (Revue économique'in Eylül 1953 sayısında çıkan) «Les équivoques du pool vert» adlı yazısında, avrupa «beynelmîlelçiliği - internationalisme» i ile «kozmpolitliği - cosmopolitisme -» arasındaki tezadı gayet serahatle belirtmiştir. İlaveten bakınız : Jean Marchal : Union douanière et organisation européenne. Préface de L. Brocard, Paris 1929.

[6] Bu tabirler François Perroux'nun (Economie Appliquée tome III, 1950, No. 1, Janvier - Mars) da çıkan «Les espaces économiques» adlı makalesinden alınmıştır. Müellif, bunlardan birinin veya diğèrinin kabulünden tahassül eden tezadı belirterek fevkalâde ilhamkâr bir tablo çizmiştir. Söylemekte az çok bir fayda vardır ki, yukarıda müdafaa ettiğimiz fikirler, meslekdaş ve dostumuzun fikirleriyle ahenktar değildir.

[7] M. André Philipp'in («L'Europe Unie et sa place dans l'économie internationale» Paris, 1953) isimli eserindeki şu beyanat bu noktai nazardan çok karakteristiktir : «Şu halde Avrupa birliği bize mahallî hususiyetleri mas-

kılmamalı ve büyük bir sür'atle, geniş bir dünya pazarının tahakkukuna mani olan bütün engellerin toptan izalesine teveccüh edilmelidir. Her ne olursa olsun, daha başlangıcından itibaren ittihadı mümkün olduğu kadar genişletmeğe ve hangi millet olursa olsun en uzak memleketler dahil — arzu edenlerin birliğe alınmasına — hattâ bu hususun teminine gayret edilmelidir.

2 — Millî İktisat telâkkisi ise, bilâkis, Avrupa iktisadında «genişlemiş millet fikrinin mahallî bir denemesini» görmektedir: bu suretle, mezkûr telâkki, mantıken, birleşen milletleri, daha muğlak, daha zengin, daha iyi koordine edilmiş bir topluluk (bir bütün) haline koymağa teveccüh etmektedir; öyle ki, bu camia içindeki her millet, toprağın bütün membalarını, nüfusunun bütün kabiliyetlerini kullanmağa, diğer milletlerle, bir millet dahilindeki mıntıklar arasındakine benzer şekilde işbirliği yapmak suretile kendi kendisinden elde edebileceği her şeyi elde etmeğe gayret edecektir. «(L. Brocard) Böylece, Avrupa İktisadî birliği, her milletin dahilî faaliyetleri arasındaki koordinasyonu mükemmelleştirmenin ve Avrupa Milletlerinin kaynaşmalarını kolaylaştırmanın bir vasıtası gibi gözükmektedir. Dahilî gümrüklerin kaldırılması suretile sanayie daha geniş mahreçler açarak büyük bir pazar yaratan Avrupa Birliği, haricî gümrük maniasının muhafazası suretile, bu pazarı, ona zarar verebilecek yabancı rekâbetlerine karşı müessir bir surette korumakta ve bu suretle de tam inkişafını bulmasına imkân vermektedir; bu gelişme istikbalde Avrupa dışındaki milletlerin sanayii ile daha sıkı bir işbirliği tesis etmenin de şartıdır. Bir kelime ile, Birlik, daha geniş bir millî pazarın bütün avantajlarını ihraz edecektir. Muhtelif iktisatların yekdiğerine intibakını azamî derecesi ile (optima) tahakkuk ettirebilmek için, bunların bünyelerinde vukubulacak değişikliklerin nazarı itibare alınması icabedecektir. Demek oluyor ki, birliğin ancak ağır ve tedricî bir surette yaratılması tasavvur edilebilir; zira birliğin vüs.atindeki çok sür'atli bir genişleyişin ve siyasî nizamda vukubulacak çok sert bir hareketin (bir Üst Devlet - Super Etat ihdas edilmesinin) Avrupa birliğinin tahakkukunu uzun müddet için ihlâl etmek tehlikesi

sedip onların yerine kaim olan *mıntıkavî bir milliyetçilik* — nationalisme régional — geklinde değil de, yeni hal tarzları için bilhassa müsait bir mıntika dahilinde esas itibarile beynelmilelci olan bir zihniyetin ve bir metodun tatbkatı gibi gözükmektedir.

gösterecektir, iktisadî takviye ve tarsin etmeli, fakat ona takadüm etmemelidir.

B — Kozmopolit veya beynelmilelci har tarzının tehlikeleri milletlere o kadar korkunç gözükmemektedir ki, ona intibak hususunda tereddüt edebilecektir. Fakat, «milliyetçi» veya «kontinental-kıt'acı» hal tarzını kabule sevkeden âmil de, onun realist vasfıdır: tarihî bilgiler, yapılacak tercih hususunda en ufak bir tereddüde mahal bırakmayacaktır.

1) Liberal hal tarzının kabulü elbette A. Smith'in «kozmpolitizminin» saf görüşüne sevkedecek değildir; fakat, Avrupanın, Dünyanın geri kalan kısmından bir gümrük maniası ile muhafaza edilip edilmeyeceğine göre ya bir Avrupa memleketine veya Avrupa dışındaki bir memlekete yarayacak şekilde kuvvetlerin çarpışmasına müncer olacaktır. Mutlak serbest mübadele millî iktisada girebilmiş ve yerleşebilmiş ve bir memleketteki mntıkalar arasındaki münasebetler için tamamen haklı bulunmuş ise, bunun sebebi bu mntıkların yekdiğerine hayli derinliğine nüfuz etmiş bir birini yeter derecede tamamlamış olmalarıdır; öyle ki, bu suretle millî tesanüt sayesinde mntıkların her birinin bütün diğ er mntıkların inkişafından geniş mikyasta faydalanmaları sağlanabilmektedir.

Avrupa milletleri arasında da böyle bir durum ancak, Birlik tarafından ileri sürülen bünyevî intibaklar bir Avrupa iktisadî tesanüdünden bahsedilebilecek kadar inkişaf etmiş bulunduğu zaman husule gelebilecektir. Bu arada, Avrupa dahilindeki bütün gümrük manialarının ortadan kalkması diğ er bir ifade ile, tam bir ittihadın ancak «üstün dominantes» milletlerin zayıf milletleri hakimiyetleri altına almasından başka bir şeye yaramıyacağı muhakkak gibi gözükmemektedir. Ve eğer, hudutların kıymetten düşmesi (yani kaldırılması) yalnız Avrupayı ayıranların değil de Avrupayı Dünyanın geri kalan kısmından ayıranların da dahil olduğu halde bütün gümrük manialarının müterekki surette ortadan kalkmasını icap ettirirse — ki buna taraftar olanların fikrinde icap ettirmektedir. — bu, bizzat Avrupanın zararına olarak, teminatına bürünmüş bulunan iki üstün milletten birisinin, Birleşik Devletlerin veya Rusyanın muzaffer olması demektir. Birinci halde, M. Byé'nin tabirile zayıf milletlerin «üstün - hâkim» millet tarafından ezilmesine müncer olan «İmparatorluk -impérial- » tipinde bir Avrupa vücade gelmiş olacaktır. Bu telâkki, Almanyanın Avrupayı tamamen hakimiyeti altında tuttuğu sırada benimsediği telâkkinin aynıdır. Ve ikinci hal ise,

çok daha muhakkak olarak, Avrupanın ve onun dünyaya getirdiği ve getirmekte devam ettiği bütün kıymetlerin ortadan kaybolması demek olacaktır.

Gayet aşıkârdır ki, Avrupanın (müttehit Avrupanın) samimi taraftarlarının temenni ettikleri bunlar değildir. Şu haldé «laisser-faire» in yâni tam serbestinin «Milletlere karşı bir Avrupa» [8], daha fazla olarak ta, Avrupanın kendi kendisini yıkması demek olduğuna inanmaları lâzımdır! Avrupa yeni dünyanın yapacağı amansız rekabete karşı ancak, Avrupa iktisadını teşkilâtlandırmaya gayret edecek karteller ve her nevi ittihatlar gibi hususî gurupların, her vakit âmme menfaatine tevafuk etmeyecek olan faaliyetleri sayesinde mevcudiyetini idameye gayret edebilecektir. Böylece, Avrupa birliğinin ezcümle — Almanların maden işletmelerine müteallik kartelleri gibi — bazı inhisarcı vaziyetleri takviye ettiği hiç şüphesiz müşahede olunacaktır.

Demek oluyor ki, mesele hangi şekilde mütalâa olunursa olunsun, liberal hal tarzının, Avrupanın, kâh beynelmilî hususî teşebbüs guruplarının, kâh «üstün - dominantes» milletlerin esaretine terk edilmesinden başka bir şey olmadığının kabulü icap etmektedir.

2) O halde, genişlemiş millet diye ifade olunan hal tarzına mı iltihak etmek icap edecektir? Eğer tarihin verdiği bilgilere istinat edilecek olursa, böyle bir iltihaka karar verilmesi pek muhtemel gözüktür. Fakat, tarihe müracaat için sebep nedir? Çünkü, daha evvel de söylenmiş olduğu gibi, «Mazi istikbalin şeklini evvelden tayin eder. Çünkü, sadece tarihin mütaleasıdır ki, gelişmenin mânasını anlamaya imkân verir.

Bununla beraber bazı kimseler [9], Avrupanın (Müttehit Avrupanın) ancak âni, cesaretli, riskli..., parlak bir hareket neticesinde husule gelebileceğini tasavvur etmektedirler. Şu kadar ki, eğer böyle bir hareket «kat'î bir muharrik - coup de ponce -» vazifesi görür ve her halü-kârda daha fazla gecikmeyecek olan bir gerçek-

[8] René Courtin gibi bir liberalin, yarımın Avrupasının İdareli iktisad rejimi altına konulması lâzım geldiğini kabul etmesini müşahede etmek arızî bir haldir. Bakınız : R. Courtin : Les problèmes de l'union économique de l'Europe. 1948 de, Fransızca konuşan iktisatçılar Kongresine sunulan rapor, Domats Montchretiens 1949.

[9] D. Villey : L'Europe à la recherche de son unité (Centre européen universitaire de Nancy; département sciences politiques, fasc. 4).

leşmeyi tahrik edebilirse, bir gelişmeyi tacil etmemek hattâ onu frenlemek icap ettiği vakit durum böyle olmaz ve tarihin hayli gerilerine gitmek icap eder. Maamafih, (Müttehit) Avrupanın derhal yaratılması fikrinin şiddeti taraflarından birisi olan Daniel Villey, bir taraftan kendiliğinden (spontanée) vukubulan gelişmenin büyüyen bir ittihat istikametinde olmadığını — ki, göreceğimiz üzere bu fikir kabili itirazdır —, diğer taraftan, yıldırım tesiri yapacak âni bir kararın, lüzumlu bulunduğunu ileri sürmektedir! — bu görüştü ise, mutezat bir tasavvur mevcuttur. Fakat tarih göstermiyor ki, sun'î yaratılışlar devamlı değildirler ve er veya geç toz gibi dağılırlar. Bir milletin iktisadî sahasını karakterize eden optimal işbirliği çerçevesinin genişliğine tekabül edemediği veya artık tekabül etmemekte olduğu için, çok büyük veya çok küçük siyasî toprakların dağıldıklarına veya başka topraklara ilhak olunduklarına dair misallerimiz mevcuttur [10].

Roma - Germen mukaddes imparatorluğunun parçalanmasını düşünelim! Bize daha yakın olarak, Habsbourg imparatorluğu dağınık topraklara malikti: Alsas, Şlezvig - Holştayn (Schleswig - Holstein), Belçika; bu memleketlerin mübadeleleri artık Viyanaya müteveccih değildi. Esasen, az sonra, bu muhtelif topraklar, ya istiklâllerini kazandılar (Belçika), veya iktisaden teveccüh etmiş oldukları komşu Devlete bağlandılar: Şlezvig Almanyaya, Alsas Fransaya.

Bilmukabele, sulh muahedeleri, beynelmîlî anlaşmalar veya hanedanların miraslarının tesadüfleri ile çizilen siyasî topraklar ve istihsal ve münakale tekniğinin tahavvülleri neticesinde çok küçük bir hal almış bulunan siyasî topraklar, ne oldular? Merkezî Avrupanın ve İtalyanın küçük prensliklerinin halleri de buna misaldir. Bunlar, istihsalde ve mübadelelerdeki terâkkilerin gerektirdiği hakikî iktisadî üniteler olan daha geniş topraklar vücade getirmek üzere birleşmişlerdir. Her harbi müte akıp, sulh muahedeleri Orta Şarkta, Uzak Şarkta, Cenubî Şarkî Asyada yeni devletler vücade getirmektedirler. 1918 den ve 1940 dan sonra böyle olmuştur. Daniel Villey'in zannettiği gibi, insanların ihtiyarî hareketlerinin müessiyetinin delili acaba burada mıdır? Bu belki aksi vaziyetin bir delili olabilecektir; zira bu sun'î yaratıklar, ya ilk karışık-

[10] J. Dobrestberger : Théorie des territoires économiques. (Economie appliquée, tome III, 1950, No. 1, Janvier - Mars).

lıkta ortadan kaybolmuşlardır veya — o da hayatlarını zorla idame edebildikleri vakit — öyle müşkilâta sebebiyet vermişlerdir ki, er veya geç ortadan kalkacaklardır; hem de, evveleminde, daha iyi beynelmilel bir nizama erişilmesinin geciktirilmesinden başka bir şeye yaramıyan ihtilâf tohumları teşkil etmek suretile milletler arası atmosferi zehirlemekten geri kalmayarak.

Eğer bu misaller bir şey ispat ediyorsa, bu, iktisadî realiteleri ve tarihî gidişini hiçe saymanın mümkün olacağını zanneden diplomatlarla politika adamlarının gözlerinin körleşmesinden başka bir şey değildir.

O halde tarihe müracaat edelim ve bize ne öğrettiğine bakalım:

Tarih bize gelişmenin, beşerî işbirliği çevresinin müterakkî bir surette genişlemesi suretile vukubulduğunu öğretmektedir [11] : mntıkavî işbirliği muhtelif mahaller arasındaki işbirliğidir, millî işbirliği mntıkalar arasındaki bir iş beraberliğidir; beynelmilel işbirliği ile milletler arasındaki işbirliğidir.

Asırlarca, mahallî iktisat — ki orada komşuluk münasebetleri ile vücade getirilen şahıslar arasındaki hakikî işbirliği hâkimdir — ve mntıkavî iktisat geniş bir muhtariyetten istifade etmişlerdir. Mntıka, işbirliğinin ve mübadelelerin hemen yegâne merkezi idi. Mntıkavî iktisadın muhtariyeti, bütün Avrupada, Orta - Çağın hususiyetini teşkil ettiği ifade olunabilir. Eski çağın büyük imparatorlukları ve Orta Çağın büyük devletleri esas itibarile siyasî organizmalardan ibaret olup, halen, millî iktisada tevdi edilmiş bulunan fonksiyonlara ancak pek az iştirak eden iktisadî teşekküller halinde idiler. Mntıkalar arasındaki iktisadî münasebetler bir kaç lüks mahsulün mübadelesi ile devrevî bir kaç fuarın kurulmasına münhasırdı.

Ancak 15 inci asırdan itibaren ki, merkantilist siyasetin tesiri altında, mntıkalar arasındaki işbirliği temin ve inkişaf ettirilmiş; bu işbirliği, esasen, millî birliğin teşekkülünün başlıca vasıtası olan Kırallı İktidar tarafından kuvvetle desteklenmişti. Millî vahdet, ancak 19 uncu asrın ilk yarısındadır ki, tamamen gerçekleşmiştir. Mntıkaların millî iktisada tedahülü o kadar derin olmuştur ki, mntıkalar kendi hüviyetlerini tamamen kaybetmiş duruma girmişlerdir. Bununla beraber bir kısmı terakki istikametinde gelişirken diğerlerinin gerilemesi ve iyice nüfuz edildiği takdirde ik-

[11] L. Brocard; op. cit., ve : Les conditions générales de l'activité économique, Paris 1934.

tisadî ve idarî mahiyette gayri kabili itiraz ihtiyaçlara cevap verdiği teslim olunan «mıntıkavî» harekâtın kesafet farkları dolayısıyla muhtelif mıntıkların servetlerindeki gayri müsavi gelişmede beliren bu mıntika şahsiyetinin devam ettiği görülür.

Halihazırda, millet yine toprak gruplarının en mütecanisi, ve diğerlerinin hepsine hâkim bulunanı gibi gözükmektedir. Eğer daha mukaddem asırlar mıntıkavî iktisat devirleri idi ise, denilebilir ki, 19 uncu asır ile 20 nci asrın bir kısmı da millî iktisat devresidir.

19 uncu asrın başlangıcında «tedahülleri hudutların hayli ötesine uzanan ve bir millettten diğerine pek değışeceğe benzemiyen hususî münasebetler (L. Brocard) dolayısıyla meydana çıkamıyan millî iktisadın mevcudiyeti, gayri kabili içtinap ihtiyaçların tesiri altında Devletin iktisadî fonksiyonları yayıldıkça, artık hiç bir tereddüde mahal bırakmadı. Bunun üzerine, millî iktisat, fertlerin, hususî gurupmanların ve Devletin ahenkli ve mütemerkiz kuvvetlerinin faaliyeti ile işleyen tamamlanmış muazzam bir kuvvet haline gelmiştir - ki bu gün de tamamiyle böyledir.

Bununla beraber, beynelmillel iktisat dahilinde, mıntikanın millet içindeki durumuna benzetilebilecek olan millî iktisat ta, muhtelif millî ekonomilerin koordinasyonu ile teşekkül eden daha yüksek bir organizma yâni beynelmillel iktisat içindeki tamamlanmasını sağlamak istikametinde gittikçe daha bariz bir şekilde inkişaf etmiştir. Dünyanın muhtelif milletleri, malların ve sermayelerin beynelmillel ticaretinin çift taraflı hareketi sayesinde kendi aralarında, tesanütlerini yaratan ve kuvvetlendiren bağlar kurmaktadır. Bu sayede de, milletlerin beynelmillel iktisada iştirakleri kuvvetlenmektedir. Fakat bu iştirak, hangisi olursa olsun, bütün milletler arasında, yeknesak bir şekilde tahakkuk etmemektedir. Coğrafi, ırkî (ethnique) psikolojik ve siyasî birçok sebeplerin tesiri altında millî iktisat ile beynelmillel iktisat arasında az veya çok kararsız guruplar veya millet ittihatları teşekkül etmeğe meyletmektedir. Bu ittihatların bazıları, bilhassa iştirak eden milletlerin komşu olmaları ve arazilerinin yekdiğerinin devamı olması sebeplerine müstenittir: bunlar Avrupa, Amerika, Asya hattâ Afrika v.s. birlikleridir; bu birincilere tedahül eden veya onlara ilâve olunan diğer birlikler ise, siyasî bağlara müstenittirler: (Büyük Britanya ve Dominyonlarından müteşekkil) Britanya imparatorluğu ile (Fransa müstemlekeleleri ile tabi devlelerden müteşekkil) Fransız İmparatorluğunun durumunu da buna tekabül etmektedir.

Komşuluk, arazi ittisali gibi coğrafî mübadele şebekelerinin daha fazla olması gibi iktisadî mesnetlere hattâ medeniyet ve kültür birliği üzerine dayanan arazi gurupmanlarında (kontinental birliklerde) ittihat (temessük) kuvvetleri tecezzi kuvvetlerine hâkim olmağa meylettikleri halde, siyasî gurupmanlarda bunun aksi vukubulmağa mütemayildir.

Bir kısım Fransız müstemlekeleri veya Fransaya tabi devletler, İngiltereye ait bir kısım yerler, kendilerini Ana Vatana bağlayan siyasî rabıtaya rağmen, gerek iktisadî gerek siyasî, ırkî v.s. menfaatleri dolayısıyla cezbettikleri arazi gurupmanının mahreğine doğru meyletmektedirler.

O derecede ki, bugün hâkim olmak istidadını gösteren, tabiatı eşyanın empoze eder gibi bulunduğu şey, Dünya ittihadına götüren yolda gayri kabili içtinap bir hatve olan, kıt'a birliğidir. Bu sebeple değil midir ki [12], 20 nci asra, muntıkavî Devletlerin teşkil ettikleri «blokların» kıt'a ittihatlarının asrı denilebilmiştir ve bu asır, çoğu defa ve bence hatalı olarak, tesmiye olunduğu üzere, dünya iktisadî asrı değildir. Bu münferit gurupmanları umumî gurupmanın içine sokmak belki de gelecek asra tereddüp eden bir iş olacaktır.

Tarihin tetkikinden çıkan büyük ders, işte budur : beşerî münasebetlerin genişlemesi, buraya kadar daima müteselsil ve müterakki surette biribiri üzerine konan müttehidül merkez daireler vasıtasıyla gerçekleşmiştir; mahallî iktisadın üzerine muntıkavî iktisat, muntıkavî iktisadın üzerine de millî iktisat yerleşmiştir; ancak, millî iktisadın vücade gelmesi, muntıkavî iktisadın mevcudiyetine hâlel vermemiş, bilâkis onun inkişafına hayli yardım etmiştir.

Tarihin gidiş seyrinin birdenbire değişeceğini düşünmeğe sevk edecek hiç bir sebep yoktur. Binaenaleyh, bugünün siyasetine istikamet vermesi lâzım gelen prensibin, muntıkavî ve millî (yâni muntıkalar arası) muhitteki işbirliği yerine evvelâ kıt'avî, bilâhare beynelmil bir işbirliğinin ikamesi ve bunun da dünya çapında muntıkalar arası veya kıt'alar arası bir işbirliği istikametinde gelişmesi olmalıdır.

İşte bu mânadadır ki, kıt'a ittihadının ve bunlar meyanında Avrupa Birliğinin hudutların «ortadan kaldırılması» ile değil de

[12] J. Dopretsberger : op. cit.

«te vessüü» ile husule gelen genişlemiş Millet telâkkisinin mahallî bir denemesi olduğu söylenebilir [13].

III. — AVRUPA SİYASETİ

Pek tabiidir ki, teşkilâta müteallik sikirbaz formüllerini kendi aklımızdan ortaya koyuvermemiz bahis konusu olamaz. Lucien Brocard'ın yazdığı gibi [14], bizatihî gerçeğe, onun tarihine, halihazırdaki durumuna ve gelişmesine müracaat edilmeli ve bunlardan da kesin ve sert teşkilât formülleri değil de, sadece hâdiseler yağınınu sevk ve idareye müsait bir istikamet verme prensibi istenmelidir.»

Hâdiselerin içinde mündemiç bulunan, «İktisadî hayatın gelişmesi ile bize empoze edilen tecrübenin tesirinden kurtulmak imkânına dahi sahip bulmayışımız» eğer doğru ise, bize düşen, sadece, gayelerin gerçekleşmesini imkân nisbetinde hızlandırmak üzere, iktisadî hayatı akıl ve ihtiyatkârlıkla sevk ve idare etmekten ibarettir. Bu gelişmeyi tescil etmek — fakat tacil etmemek — için, — zira her türlü istical umumî bir teşkilâtsizliği tevlit etmek tehlikesi arzeder — üç tedbire tevessül etmek muvafık düşmektedir :

1 — Avrupa dışı bir mahiyeti olan daha geniş gurupmanlar içine ithal etmeyi düşünmeden önce Avrupa Milletlerini birleştirmegi temin etmek ;

2 — Üstünlüğü siyasetten ziyade iktisada vermek veya, daha doğrusu, muvazi olarak inkişaf ettirmek suretile, mütamadiyen her ikisi üzerine de istinat etmek ;

3 — Mıntıkavî Birliklerin teşkilini, kıt'a ittihatlarınkine tercihen, tasarlamak.

A — Millî iktisat ile dünya iktisadı arasındaki zarurî mutavassıt hatve, kıt'a iktisadı ve bahusus Avruya iktisadı olduğuna göre, her şeyden evvel onun teşekkülü ile ilgilenmemiz gerektir.

[13] E. Teilhac, *Essai d'une doctrine tierce du commerce international* adlı makalesinde yazdığı üzere (Revue économique, No. 1. Janvier 1952, p. p. 1 - 12). «Dünya iktisadının milletler itibarile değil de, millet gurupları itibarile taksim edilmeğe temayül etmesi, daha az bir parçalanmadır, ve bu bir terakkidir.

[14] Les conditions générales de l'activité économique, p. 564.

Mutasavver ittihadada, Avrupa dışındaki milletlerin de ithali suretile işbirliği çevresini bittabii bize uygun geleceği şekilde genişletmeğe şimdiden teşebbüs etmek, «Sapanı öküzlerin önüne koşmak» demektir. Bu, makul olarak, ancak Avrupa ekonomisi sağlamca yerleştikten ve diğer kıt'alarınınki ile kabili kıyas olacak bir inkişafa eriştikten sonra aşılmasına tevessül edilebilecek olan ileriye ait bir hatvedir. Cemiyeti Akvamın muvaffakiyetsizliğe uğraması, büyük nisbette, daha ilk hamlede cihanşümul bir teşkilât olmak istemesinden ve kıt'a gurupmanlarından geçmeden milletlerin dünya çapında birleşmelerini gerçekleştirmek istemesinden ileri gelmemiş midir?

Komşuluğun ve arazinin yekdiğerine muttasıl oluşunun avantajları, şimdilik ancak aynı kıt'a üzerinde tesirlerini gösterebilirler. O halde, milletlerin iktisadî tamamlanmaları, evvelâ komşu olan ve tamamen inkişaf etmiş, her biri aynı medeniyet seviyesine erişmiş bulunan milletler arasında vukubulmalıdır. Yalnız kuvvetli milletlerdir ki Avrupanın (müttehit Avrupanın) teşekkülüne yardım edebilirler. Yalnız kuvvetli milletler, Avrupanın halihazırdaki parçalanmış halinden, diğerlerinden daha fazla ızdırap çekmekte, çok küçük hale gelmiş arazileri içinde kelimenin tam mânasıyla boğulmakta olduklarından, mahreğlerin genişlemesini elde edebilmek için bazı fedakârlıklara razı olmağa âmâdedirler.

Avrupalıyı (müttehit avrupalıyı) vücade getirmek (faire l'Europe), acaba bir taraftan mahallî gümrükleri tamamen kaldırmak, diğer taraftan harice karşı himayeciliği kuvvetlendirecek otarşiye temayül etmek mi demektir?

1) Şüphesiz, Avrupa Birliği, millî bünyelerde bir değişme, bir tanzim ve tertip tasavvur etmektedir. Fakat, Avrupa Milletlerinin tamamlanması, (intégration'u) millet içindeki mıntıkalarınki kadar derin ve mükemmel olmadıği müddetçe Avrupalılar arasındaki gümrük resimlerinin tamamen kaldırılması göze alınamaz. Her milletteki dahilî tesanüt, Birliğin üyeleri ile olan haricî tesanütlerinden daha sıkı olmakta devam ederse, böyle bir tedbir en zayıf milletlerde, kendi hususî inkişafı, hattâ diğer milletlerin gelişmeleri ve millî müdafaa için lüzumlu sanayiî ortadan kaybolması neticesini tevhit edecektir. Millet dahilinde serbest mübadelenin genişlemesi — ki bu da hemen bir günde olmamıştır — bazı mıntıklar aleyhine mahzurlar husule getirmiştir; fakat bu güçlükler Devlet tarafından yaratılan ve bütün mıntıkların istifadesine arzolunan

kollektif bir cihazdan tevellüt eden faydalarla, kısmen olsun telâfi edilmişti; bu kollektif cihaz, halihazırda, kimsenin vazgeçmiyeceği bir ehemmiyettedir. Halbuki, bir Avrupa Üst Devleti (Super - Etat) mevcut değildir..., ve şüphesiz daha uzun müddet da vücut bulmayacaktır.

Binaenaleyh, çok müteyakkız olmak ve «mükemmel» bir gümrük ittihadını derhal tahakkuk ettirmemek lâzımdır. Bu hedefe vassıl olmadan bir çok mutavassıt hatvelerden geçilmesi mümkündür: gümrük resimlerini arttırma yarışının bilmüzakere durdurulması, kontenjanların azaltılması ve bilâhare kaldırılması v.s...., suretile kısaca, daha iyisi olmadığı için az veya çok «kusurlu» da olsa bir Birlik gerçekleştirilebilir.

Fakat, serbest mübadele erişilecek gaye olduğuna göre, sadece Birliğe girmekle bir inkışaf ve terâkki menbaı bulabilecek milletlerin kendi aralarında guruplandırılmasına teşebbüs edilebilir. Bunlardan her biri takriben müsavi bir kaide üzerinde bulunmalıdır. İşte bundan dolayıdır ki, esas itibarile siyasî olan sebepler yüzünden, garbî Avuranın eski milletleri ile aynı inkışaf derecesine erişememiş, çok taraflı iktisadî seviyeyi henüz tahakkuk ettirememiş bulunan bir kısım Merkezî Avrupa Milletleri, halihazırdaki projelerden hariç tutulmaktadır [15]; bu vaziyet ise, belki bir şanstır — yâni müttehit Avuranın müstakbel yaradılışı için ilâve bir şanstır —.

2) Diğer taraftan, Avrupa, öbür kıt'alar muvacehesinde, ancak himayeci bir tavır kabul edebilir. Millî Gümrük maniaların tamamlanması millî iktisadî vahdetin teşekkülü, milletin her bakımdan inkışafı için en müessir âmillerden birisi olmuştur. Eğer Avrupa, tabii ve beşeri kaynaklarını azamî derecesine yükseltmek, Avrupayı teşkil eden milletlerin yekdiğerine tedahülünü, işbirliğini, tahakkuk ettirmek bakımlarından kendine tereddüp eden vazifeyi ifa etmek istiyorsa, hiç olmazsa muvakkaten, kendisini diğer kıt'aların rekabetine karşı koruması mutlaka lâzımdır; bu himaye, millî bünyelerin Avrupa çevresine intibakının zarurî şartıdır.

Kapalı bir iktisatla yaşayan bir Avrupayı tasvip etmek asla bahis mevzuu olamaz. Himayecilik otarşi değildir [16]. Bir hâdisе,

[15] Bu hariç tutma vaziyeti, deniz aşırı topraklarının Avrupa içinde tamamlanması meselesini şiddetli bir şekilde ortaya koymaktadır. Şu kadar ki, bu meseleyi burada ele alamıyacağız.

[16] André Marchal : La nation d'économie complexe, (Revue d'histoire économique et sociale, 1940 - 47; No. 2).

her halükârda gayri kabili itirazdır; gümrük manialarının himayesinde iktisadî ve sınaî teşhizatını vücûde getiren, velhasıl memleketlerinde çok taraflı gelişmeyi gerçekleştiren, himayeci büyük milletlerdir ki, mal ve sermayelerin beynelmilel ticaretinin bir asırdan beri fevkalâde genişlemesine de en fazla yardım etmişlerdir. Diğer kıt'aların ekonomileri ile, ancak hakikaten iktisadî birlikler şeklinde kuruldukları vakit müessir surette işbirliği yapabilecek olan kıt'a ekonomileri için de, durum aynı olacaktır. Bu ise, yavaş yavaş aralarında bağların kurulmasına, bu suretle de istikbal için beşerî işbirliği çevresinin yeni bir genişlemesini hazırlayan bağların kurulmasına mâni olmayacaktır. Millî iktisadın gelişmesi kıt'a iktisatlarının kurulmasını hazırladığı gibi, kıt'a iktisatlarının inkişafı da dünya iktisadının teşekkülünü hazırlayacaktır.

Şu kadar ki, her günün sıkıntısı kendisine yeter ve bugün için aşılması icap eden ilk merhale, Avrupa iktisadına götüren merhalelerdir.

İşte bundan dolayıdır ki, mübadelelerin cihan şümul bir «liberalizasyonu» hususunda 1928 den zamanımıza kadar hemen fasılasız olarak ve aynı muvaffaketsizlikle temadi eden 1922 Cenova Beynelmielel Konferansı, 1927 Cenevre beynelmielel iktisadî konferansı, 1933 Londra para ve iktisat konferansı, 1929 buhranının ferdasında Van Zelandın beynelmielel ticaret hakkındaki raporu, 1947 ticaret ve istihdam mukavelesi, 1948 Havana mukavelesi, 1949 Ancey Konferansı, 1950 -51 Torquay konferansı v.s. gibi bir çok teşebbüsler muvacehesinde ancak şüpheli kalılabilmektedir.

19 uncu asrın kozmopolit ideolojisinin devamı olan bu nafile gayret, ancak müphem platonik neticelere müncer olabilmıştır. Kaldı ki, 1947 de Marşal Planı ile, «kıt'a» — (continentaliste) temayülü ortaya çıkmış ve kozmopolit temayülün yerine — onu tamamen elimine edememekle beraber — kaim olmuştur. Bu bahis konusu olan artık bütün dünya değil, fakat sadece garbî Avrupadır; itti-haz olunan tedbirler artık gümrük manialarını genişletmeye ve deva-lorizasyon yapmamaya taallük etmemekte fakat istihsali, ekonominin tamamını alâkadar etmektedir. Avrupa iktisadî işbirliği teşkilâtı (O.E.C.E.), Avrupa Tediye Birliği (U.E.P.), Şuman Plânından çıkan Avrupa Kömür Çelik Birliği (C.E.C.A.) v.s., kozmopolitizmin veya cihan şümulcülüğün az çok hayalî idealinin bugün «beynelmielelciliğin» veya «kıt'acılığın - continentalizme» realizmi önünde gerilediğinin delilini getiriyora benzemektedir.

B — Bizi, mukadder olarak Avrupanın ekonomisine doğru götüren gelişmeyi hızlandırmak için, ilgili Milletlerin, müşterek bir anlaşma ile bir Avrupa Üst Devleti (Super - Etat Européen) yaratmaları muvafık olmayacak mıdır? Mintıkların yekdiğerine tedahülû suretile millî birliğin vücut bulmasının, netice itibarile, millî işbirliğinin, belki de, en müessir unsuru olan Devlet sayesinde mümkün olabildiğini gördük. Avrupa ekonomisinde böyle bir organizmanın bulunmayışı, şüphe yok ki, onun başlıca zaafını teşkil etmektedir. Bu zaafın sebepleri bilindiğine göre, onun çaresini bulmaktan kolay şey yoktur; evvelâ, hayli kalabalık olan azasından «evvelmirde siyasî irtibat» isteyen milletler üstü bir siyasî makam yaratalım, geriye bu kuvvete istinaden Avrupayı sadece iktisaden teşkilâtlandırmaktan başka bir şey kalmaz [17].

Şüphesiz cazip, basit, sür'atli bir hal tarzı. Fakat bizimki kadar muğlak bir dünyada ne kadar çok basit ve cazip olursa olsun bu gibi hal tarzlarından sakınmak lâzımdır. Zira en basit, en kolay, en sür'atli hal tarzları, ekseriya, aynı zamanda en hayalî ve en tehlikelileridir. Avrupa için de durum böyledir.

1) Böyle bir hal tarzı, şüphesiz Avrupa milletleri bakımından hakimiyetlerinden bir kısmını olsun müşterek teşkilât nef'ine terk etmeyi gerektirir. Skandalın muhakkak olduğunu haykırmıyalım! Hiç bir millet, artık mutlak olarak hakimiyet sahibi değildir; tabiaten muhafazakâr olan hukukçular bile, bu hakimiyet mefhumunu yumuşatmağa mecbur olmuşlardır. Her vesile ile — ve hattâ bir vesile olmadan — «millî hakimiyeti kendi başlarına istimal etmeği» iddia eden Milletlerdir ki, hiç bir zaman tamamen müstakil olmamış ve muhtemelen asla da müstakil olamayacak olanlardır. Maamafih millî hakimiyete bir «halel» iras olduğu ekserî ahvalde, bu tamamen kendi kendilerine istimal edecekleri Devletler Hukukundan Millî hâkimiyet namına yapılmasına serbestçe muvafakat edilmiş ihlâllerdir. «Bu neviden feregatlara razı olmak, hürriyetinin bir kısmını feda etmiş olacağı mülâhazasile ferdi bir gurupmana girmeye men'ederék onun hürriyetini garanti etmeği iddia eden ihtilâl kanun vazınının yaptığı gibi hareket etmek demektir!

[17] Bu hususta bakınız : André Marchal : A la recherche d'un système économique, (Centre européen universitaire de Nancy Département: sciences économiques. Année 1952, fsc. 2.). Aynı zamanda André Marchal : Primauté du «politique» ou de «l'économie» dans la construction de l'Europe (Bulletin des transport, Mars 1952).

Eğer milletler hâkimiyetlerinden bir kısmının kat'ına razı olurlarsa, bunu, sadece bu tedbirden fayda buldukları nisbette yaptıklarına inanmak lâzımdır.

Milletler, hâkimiyetleri hususunda katlandıkları fedakârlığı, ancak, netice itibarile istifade edeceklerinden emin oldukları takdirde kabul edeceklerdir. Milletlerin umumî menfaat lehine (bu umumî menfaat ta az çok kendilerinin olduğu nispette) — muvakkat — fedakârlıklara razı olabileceklerini söylemek, diğer milletlerin özel menfaatleri için fedakârlıkta bulunmağa asla razı olmayacaklarını söylemek demektir. Demek oluyor ki, hâkimiyetlerin terk edilmesi ancak milletler arasında kâfi derecede sıkı tesanüt mevcut olduğu ve milletter yeter derecede açık bir vijdana sahip oldukları takdirderi ki, tasavvur olunabilir. Bu tesanüt ise, içtimai, ahlâkî ve hissî nizama, ve bhusus iktisadî nizama mütealliktir. Avrupa ekonomisinin birleştirilmesi ise, — tekrarlamak hiç te fazla olmayacaktır — «istinat noktasını ancak iktisadî faktörler üzerine kurabilir» [18]. Hakikî ve tamamen inanılmış bir tesanüdün sağlam temeli olmaksızın kurulacak bir Avrupa Siyasî Birliği, kum üzerine istinat etmiş olacaktır; bu, tamamen sun'î bir eser (yaratık) olacak ve milletler arasındaki en ufak menfaat aykırılığında yıkılacaktır.

2) Bununla beraber, eğer milletler muvafakatlarını vermiş ve bir Üst - Devlet kurulmuş olsa idi, bu Devlet, sırf, aralarında birleşmek suretile ona vaziyet edecek ve onu hakikî bir tazyik vasıtası haline koyacak olan bir kısım büyük milletlerin menfaatlarına çalışmak tehlikesini arzedecekti. En ağır tehlike de işte buradadır. İcraî selâhiyetlerle mücehhez bir Avrupa siyasî teşkilâtının sür'atle yaratılması, şüphesiz Devletlerin birleşmelerine müncer olabilir, fakat, bu, Müttehit Avrupanın samimî taraftarlarının asla kabul edemeyecekleri bir şekil altında, yâni «imparatorluk» tarzında olur. Bu tabirden anladığımız, bir veya bir kaç Milletin menfaatına uyacak şekilde tertiplenen ve diğer bütün milletlerin istismarına müncer olan bir birliktir. Almanyanın kuvvetinin zirvesine ulaştığı vakit tasarladığı birlik, işte bu neviden bir birlik idi. Fakat, hiç bir hür memleketin temenni edemeyeceği birlik te yine bu tarzda olanıdır. Esasen, böyle bir gurupman er veya geç bizzatihî Birliğin içinde tahakkümden mütevellit olarak patlak vermekte gecikmeyecek isyan-

[18] L. Brocard : Les conditions..., s. 523.

lar ve mücadeleler neticesinde keenlemyekûn hale getirilecektir. Böyle bir tecrübe, netice itibarile milletler için ızdırap ve mahrumiyet husule getirmekten ve Avrupa ittihadının tahakkuku ile milletler üstü siyasî otoritenin başarısını zihinlerinde ihtiyatsız olarak yekdiğereğine bağlı tutmuş bulunanlar nezdinde bizzatihî Avrupa (Birliği) fikrine bile zarar vermekten başka bir şeye müncer olmayacaktır.

İşte bu sebepledir ki, «Devletsiz beynelmîlîl bir nizamdan Beynelmîlîl bir Devlete ancak iktisadî ve hukukî teşkilâtta da ona muvazi bir gelişme sağlamakla geçilebilir.»: iktisadî vahdeti olmayan bir siyasî birlik, temelsiz bir yapıdır; siyasî vahdeti bulunmayan bir iktisadî birlik, emniyet vasıtalarından mahrum bir kuruluştur. Bunlardan birisi olmadan diğerini tasavvur etmek mümkün değildir. Ve işte bu mânadadır ki «siyaset meselesi mi evvel yoksa iktisadî dâva mı evvel» sözü, meseleyi yanlış vaz'etmenin tipik bir misalidir [19].

C — Avrupa'nın halihazır durumunda, netice itibarile, en iyi hal tarzı hangisidir acaba?

Evveleminde şu ciheti kat'iyetle belirtelim ki, erişilecek gaye, Avrupa milletlerinin federasyon halinde teşkilâtlandırılmış olarak, iktisadî vahdetlerinin teminidir. Bu devlet tipinde — yâni Federal Devlette — aza Devletler (yâni Millî Devletler) teşkilâtı esassiyeye bakımından muhtariyetlerini muhafaza ederler: Üye Devletler kendi özel kanunlarını hazırlarlar, kendi idarelerine sahiptirler ve kendi adlî teşkilâtlarını kendileri tanzim ederler. İlâveten hakimiyetlerinin bir kısmını, hususile menfaatî müsterek olan bütün meseleleri ilgilendiren kısmını, kendisine tevdi ettikleri federal hükümetin teşkiline iştirak ederler. Beynelmîlîl hukuka tâbi olan sadece Federal Devlettir; Üye Devletler ise bu hukuka ancak onun vasıtası ile tabidirler.

Böylece, millî kademenin fevkindeki makam plânlaşma, koordinasyon ve murakabe vazifesile mükellef çok mülâyim bir makam olarak belirtmektedir.

Bu hal tarzı, millî hususiyetlerin itibar edilmeğe değer taraflarına da hürmet etmekle beraber ittihadın da bütün avantajlarını temsil etmesi itibarile cazip bulunmaktadır. Bahis konusu tarzı hal, milletin fevkindeki bir topluluk lehine (communauté) bütün millet-

[19] Aynı hususta bakınız, Byé : L'Europe pour les nations (Terre humaine, Janvier 1951, No. 1).

lerin bir fedakârlık kabul ettiklerini farz ve federal müesseseler ve müeyyideler ihdas etmek suretile — iktisadî sahaya müteallik bulunanlar için olduğu gibi siyasî sahayı ilgilendirenler için de — pek çok ihtimallerde nihayetsiz müzakereleri önlemeğe imkân vermektedir.

Bu hal tarzı, aynı zamanda, her gün biraz daha gelişen kudretli ve yapıcı kuvvetlerin, onu gerçekleştirmek istikametinde hareket etmeleri itibarile de caziptir. Bu kuvvetler, Avrupa milletlerinin arazî bakımından yekdiğerine muttasıl bulunmaları, beyaz ırk tarafından (veya muhtelif beyaz ırk çeşitlerinin karması tarafından) iskân edilmiş olmaları — ki bu da kendilerine muayyen bir teknik vahdet sağlamaktadır — iktisadî ihtiyaçların tazyiki ve — belki bugün için zihinleri daha çok işgal etmeleri itibarile daha ziyade göze çarpan — emniyet ihtiyaçlarının mevcudiyetidir.

Fakat, şu cihete de iyice inanmak lâzımdır ki, heyhat! Avrupa, federasyon halinde teşkilâtlanmak için henüz olgun hale gelmemiştir. Hâdiseler ve vasıtalar da düşüncelerden daha fazla hazırlanmış değildir. Milletlerin iktisaden yekdiğerine tedahül etme dereceleri kifayetsizdir, ve çokları, ileride içinden çıkamayacaklarını iyice bildikleri bir angajmana sürüklenme hususunda mütereddit bulunmaktadırlar.

Binaenaleyh, iktisadî ve hukukî sahalarda muvazi olarak hareket etmeğe gayret ederek, hatve be hatve teşebbüse geçmek icap etmektedir. Şu halde, esas ittihaz edilecek hal tarzı, — daha doğrusu seçilecek olan yol diyelim, zira bu iki usul yekdiğerini izale etmemektedir — şudur : birlik, memleketler itibarile mi, yoksa istihaller itibariyle mi olmalıdır? E. Grossmann tarafından iki harp arası devresinde tasarlanmış bulunan — ve fakat bunları karşı karşıya koymaktan iyice sakındığı — iki hal tarzı da esasen aynı mahiyette idi.

1) Sebebini daha önce söylediğimiz üzere halihazırda ancak üye milletler arasında gümrük manialarını devam ettiren, natamam gümrük ittihadı şeklinde tasarlanabilen memleketler ittihadı şüphesiz işbirliği ve mübadele çevresinin derhal millî hudutların ötesine genişlemesini tahakkuk ettirmek avantajını göstermektedir.

Bununla beraber, daha yakından müşahede edildiğinde, bu hal tarzı hiç olmazsa bugünün şartları içinde, erken doğmuşa benzenmektedir: eğer kabul edilmiş olsa idi hayli aldatıcı gözükme tehlikesini arzedecekti. Meseleyi müzakere edenlere, ikisi de birinci ve

ikinci gurup engellerle meşbu olduğu halde, iki yol gözükme-
dir :

1 — Fransız — İtalyan gümrük ittihadı projesi tarafından ter-
sim olunan — birinci yol, memleketlerin ikişer, ikişer birleştirilmesi-
ne temayül etmektedir. Bu kısmî ittihad, bir defa gerçekleştirilince
emsalinden cesaret alarak bu defa kendileri ilk bloka iltihak et-
meğe ve onu kuvvetlendirmeğe gelecek olan diğer milletler için bir
tekâsüf merkezi teşkil edebilecektir.

Halbuki, Fransız - İtalyan projesinin ademi muvaffakiyeti ve
her iki memleketin parlâmentoları çevrelerinde olduğu kadar Fran-
sız İktisadî Konseyinde sebebiyet verdiği münakaşalar, bu usulün
zayıf taraflarını tamamen aydınlatmıştır.

Mevzuubahis proje, hem İtalyada olduğu gibi geniş bir işsizlik
gekmekte olan bir memleketle meydana gelecek bir birliğin işçiler
için tevlit edeceği tehlikelerden endişe duyan işçi sendikalarının;
hem İtalyan müstahsillerinin korkunç rekabetine maruz kalmaktan
endişeli şarap müstahsillerinin; ehemmiyetli italyan istihsali tara-
fından Fransız istihsalinin ezilmesinden korkan Camargue muntı-
kası pirinç müstahsillerinin; hem İtalyan istihsalinin vüs'atini he-
saplayan ve büyük Fiat firmasına yapılan önemli Amerikan enves-
tismanından haberdar bulunan otomobil fabrikatörlerinin; hem de
kendileri için İtalyan rekabetinin öldürücü bir tehlike arzettiği ma-
kina ve tekstil sanayii ve meyva, sebze, koku nebatları, süs çiçek-
leri müstahsillerinin, mukavemetile karşılaşmıştır.

Kısacası, iki memlekete münhasır bir birlik, sadece karşı kar-
şıya yapılan tahlillerden ve «tavizlere» imkân üzere üçüncü
bir devletin araya girmemesinden mütevellit müteaddit mukavemetle-
re sebebiyet vermektedir : meselâ, Fransız otomobil imalâtçılarının,
İtalyan meslekdaşlarının engelsiz rekabetinden dolayı kaybedecek-
leri, kat'î bir zarar olacaktır; zira zararlarını diğer bir millet üze-
rinden elde edecekleri bir kâr ile telâfi etmeleri için hiç bir ümit-
leri yoktur. Diğer taraftan, iki memlekete münhasır bir birlik, alâ-
kahıların — biraz evvel gördüğümüz üzere — itirazsız kabul etmek
için pek müsait durumda bulunmadıkları az veya çok derin bünye
değişikliklerini mukadder olarak gerektirmektedir. Fakat, bir tekâ-
süf merkezi vazifesi görecek olan bu mahdut birliği, gittikçe umu-
mî bir birlik haline getirmek üzere, yeni üyeler iltihak ettikleri va-
kit durum ne olacaktır? Her genişlemede, tahammül edilmesi her

defasında gittikçe daha güç olan yeni bünye değişiklikleri vukubulacaktır.

2 — Tahammül edecek milletlerin iktisadiyatı için yıpratıcı olan bünyeye müteallik intibak kademelerine mâni olmak ve sadece bir tek intibakı göze almak üzere, bu defa çok daha geniş bir birliğin bir hamlede gerçekleştirilmesi düşünülebilir — işte bu da ikinci yoldur. —

Bu sayede sadece iki taraf arasında cereyan eden müzakereye üçüncü şahıslar iştirak edebilecek ve tavizlerde bulunulmasını, halihazırdaki ekonomilerin nihaî intibakının yapılmasını kolaylaştıracaktır; zira hususî müşküller, heyeti - umumiye içinde erirler [20].

Bu faydalarına rağmen, umumî bir birliğin gerçekleşmesi için, hususî birliğe lâzım olandan daha büyük sayıda iradelerin uyusmasına ihtiyaç bulunduğu ve bu sebeple tahakkukun fazla meşkur hale girdiği de daha az doğru değildir. Daha önce söylemiş olduğumuz bir hususu bir daha tekrarlıyalım : geniş bir birlik, bu suretle serbest hale konulmuş müsterek pazarda zayıf milletlerin zararına ve en kuvvetli milletin menfaatine olarak hâkimiyet kurulması neticesini hasil edecektir; bu anlaşma ile husule gelen birliği, imparatorluk camiası şekline tahayvül ettirecektir. Meğer ki, Avrupa Birliği millî ekonomilerin işbirliği ve müntesip milletlerin ahengini sağlayan millet üstü bir siyasî otorite ile «teçhiz edilmiş» bulunsun.

Ancak gördüğümüz üzere, Mafevk. Devletin dürüst bir şekilde işlemesi için elzem olan şart, muhtelif milletler arasında kâfi bir tesanüdün mevcudiyetidir. Halbuki, müsterek tehlikeye rağmen, Avrupalılık hissi henüz kâfi derecede kuvvetli değildir. M. Byé'nin haklı olarak işaret ettiği gibi, «halihazırdaki projeler soğuk karşılanmakta ve» hâdiselerin bu şart altında mütalea edilmesi gerekmektedir. Bu itibarla — egoist faktörleri hâkim olarak kalmış bulunan — Avrupa milletlerine, büyük bir millet olarak tasarlanan Avrupa için, Birliğin faydalı olduğunu isbat etmek kâfi değildir. Aslında bu kolay bir şeydir; fakat, aynı zamanda, Birliğin Avrupa milletlerinin her biri için de hususile faydalı olduğunu isbat etmek lâzımdır: bu ise, efkârı umumiyeye hitap edildiği vakit mecbur olduğu üzere, kısa vadeli bir vaad mahiyetinde ele alınca çok daha güç bir iştir.

[20] E. Teilhac : Essai d'une doctrine tierce du commerce international (Revue économique, Janvier 1952, No. 1).

İşte bu sebeplerdir ki, Birlik, — eğer tahakkuk edecek olursa — daha şimdiden milletin fevkinde bir teşkiât karakterini haiz olmayacaktır : Birlik, ancak «beynelmîl mukaveleye müstenit» bir vasıf ihraz edebilecektir. Binaenaleyh, hukukî bakımdan, Avrupa bir «Federasyon» değil bir «Konfederasyon» olacaktır: bu şekli ile dahi, Avrupa, iki veya çok taraflı bir seri anlaşmadan mütevellit beynelmîl bir mevcudiyet mahiyetini alacak, fakat aza Devletlerin bütün hakimiyetlerini kendilerine bıraktığından, hakikaten millet üstü hakikî bir mevcudiyet şeklinde olmayacaktır.

Şu kadar ki, («karar» alacak makamların, müstereken ittihaz olunan kararlara riyeti temin ettirmek için lüzumlu maddî vasıtaların ademi mevcudiyeti dolayısıyla) zayıflığını (tahlil edildiğinde basit diplomatik ittifaklardan ibaret görülmesi itibarile) müesseyeriyetten mahrumiyetini ve şumulünün mahdut oluşunu ileri sürerek, bu tipte bir teşkilâtı bir kalemde reddetmemelidir.

Hususile, esasında mukaveleye müstenit olma vasfı dolayısıyledir ki, Konfederasyon, zaafına rağmen, daha bugünden, tahakkuku mümkün olan projeler sahasına dahil bulunmaktadır.

Bazı Konfederasyonlar şiddetli rarsıntıları, bahusus harpleri müteakip dağıldıkları için bu müessese aleyhinde delil çıkarmakta acele etmiyelim : müşabih şartlar içinde siyasî birliği haiz nice Devletler de aynı veçhile, yok olmuşlardır.

Ekseriya vukubulan hâdise ise, Devletler arasındaki konfederasyonların, Federal Devletler şekline tahavvül etmeleridir; ilâveten, tarihî bakımdan, federal Devletlerin ekserisi, mütekaddim federasyonlardan doğmuşlardır. Hususile Birleşik Devletler ve İsviçre için durum böyle olmuştur : Birleşik Devletlerde intikal, şimdiki Anayasanın tarihi olan, 1787 de vukubulmuştur; İsviçre şiddetli taziyik görmeksizin, teenni ve intizam ile merkezleşmiş ve kantonal faaliyetlerin müterekkî bir işbirliği istikametinde serbestçe inkişaf etmiştir.

3 — Takdir olunur ki, bu yol ile Avrupa kıt'ası çevresindeki milletler arasında, bir millet dahilinde muntıkalar arasında halihazırda mevcut olan müşabih bir birliğin — ki buna erişmek de asırlarca gösterilen gayret, yapılan mücadele çekilen ızdıraplara malolmuştur — kurulması, öyle bir kaç senede mümkün değildir.

Çok şükür ki, — birincisine uygun bir yol olan — ve gayeye daha sür'atle ulaştırmağa müsait gibi gözükken ikinci bir metod da-

ha ortaya çıkmaktadır : bu da, hey'eti umumiye itibariyle milletlerin değil de, muayyen sektörlerdeki sanayiî birleşmeleridir.

Son harbin arifesine kadar, millet kadrosunu aşan müstahsil ittihadlarının — yâni hususî menfaat birliklerinin — teşekkülüne şahit olunmuştur; bu ikinci metodun hareket noktası da işte budur. — Bir çok grupmanlar — harbin arifesinde bunların sayısı yüzü mütecavizdi — hususile karteller şeklinde, pek muhtelif iş sahalarında, fakat daha ziyade ağır sanayiî sahasında, muhtelif memleketlerin müstahsillerini böylece birleştiriyorlardı. Hemen bütün bu grupmanlar Avrupalı idiler: Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg ve Sar havzası arasında aktedilen meşhur Avrupalılar arası çelik karteli böyle idi; bu kartel bazı tebeddüllere rağmen, daima realist karakterini iyice belirten büyük bir hayatiyeti isbat etmiştir.

Kaldı ki, maruz bulunmaları muhtemel olan ve asla saklanmaması icap eden tehlikelerine rağmen, bu beynelmilel birlikler milletler arası işbirliği teşkilâtının en kudretli vasıtalarından birini teşkil etmekten de geri kalmamaktadırlar. Lucien Brocard'ın yazdığına göre [21] bu ittihadlar Devletlerin henüz toptan halledemeyecekleri korkunç meseleleri, en fazla hususiyeti haiz olmak itibariyle en basit veçhesi ile karşılamağa imkân vermektedirler. Sözü geçen birlikler, bu meselelerin halli ile, menfaatlerin uzlaştırılması hususunda en ziyade alâkaları bulunan en selâhiyetli kimseleri vazifelendirmektedirler. İstihsalin makul şekilde tahditlere tâbi tutulması, iptidai maddelerle pazarların hakkaniyete uygun bir şekilde tevzi edilmesi sayesinde bu birlikler, ihtilâfları büyük nisbette azaltmağa ve müteakiben tanınan imtiyazlarla beynelmilel bir tesanüt yaratmağa imkân vermektedirler. Bu nev'i teşekküllerin daha muntakalara yayılması bazılarınca, harpten evvel bile, Avrupa gümrük ittihadını hazırlamanın en iyi çaresi addedilmmişti [22].

Tehlike — doğrusunu söylemek lâzım gelirse, muazzam tehlike —, bu ittihadların, mümkün olduğu kadar büyük, hattâ aşırı kâr elde etmek için — ki netice itibarile bu onların esas maksatlarıdır — ekseriya, istihsal üzerinde «maltüziyen - malthusienne -» ve fiyatlar üzerinde de «enflasyonist» bir tesir icra etmelerinden ileri gelmektedir: bunlar, netice itibarile, hususî menfaat birlikleridir. Hal-

[21] Principes... tome II, s. 296.

[22] J. Dobretsberger : Théorie... adlı kitabında yazdığına göre bu metodu millî ekonomilerin bir koordinasyon sistemi olarak tavsif etmek mümkündür... : zira muhtelif millî ekonomileri yekdiğerine intibak ettirmektedir.»

buki, ne hususî menfaatlara ne de Avrupa menfaatına mutlaka tavafuk etmezler; hususî menfaatlar bazan yabancı bir milletin menfaatlarına uygun gelebilir ve o millet bu sayede beynelmilel iktisada hâkim olmağa teşebbüs edebilir. O halde, esas mesele, müstakillerin beynelmilel anlaşmalar vücude getirmek hususundaki bu tabîî, insiyakî temayüllerinden faydalanmaktadır; fakat bu işi, bu temayüli ifratlarından temizleyerek, ona istikamet vererek onu Avrupanın nef'ine işliyecek şekle tevcih ederek yapmalıdır. Bu maksatla realist karakteri şüpheden âri olan her hususî birliğin başına selâhiyetleri muayyen ve o muntıkaya münhasır «karar almağa» yetkili bulunan beynelmilel bir makam, adeta umumî selâhiyetler istimal etmeyen bir nev'i federal Devlet getirilmesi, millî hakimiyetlere çok aşikâr bir tecavüz teşkil etmiyecektir.

Benim anlayışıma göre, Schuman plânından doğan Kömür ve Çelik Birliğinin (C.E.C.A.) hususiyeti ve meşruiyeti de buradadır [23].

Bugünün Avrupasında, Kömür - Çelik Birliğinin üç türlü avantajı vardır :

1 — Birlik, gelişme istikametinde yer almaktadır. Hususile Fransız ve Alman Kömür ve Maden işletmecileri arasında, 1926 daki (Almanya, Fransa, Belçika...) beynelmilel çelik anlaşması ile tebellür eden bir fiilî tesanüt mevcuttu ve dünya istihsalinin % 30 unu kontrolü altında tutuyordu. Diğer bir çok beynelmilel karteller gibi, 1929 iktisadî buhranı sırasında infisah eden bu anlaşma, 1931 den itibaren tekrar teşekkül etmekte gecikmedi. M. Byé'nin yazdığı gibi, bu şerait altında Schuman plânının muvaffakiyetsizliğe uğraması halinde demircilik anlaşmalarının meydana çıkacağına şüphe yoktur. Böylece zemin hazırdır. Sadece iki hal arasında, hususî menfaat anlaşmaları ile âmme sektörü veya yarı âmme sektörü evsafı arz eden birlikler arasında tercih yapılmak lâzımdır. İntihabın bu iki

[23] Demek oluyor ki, Schuman plânı ile eski karteller arasında müşterek hiç bir şeyin mevcut olmadığını iddia eden A. Philip gibi yazarlarla fikirlerimiz tearuz halinde bulunmaktadır. Bizce, her iki halde de, rekabetin beynelmilel olarak teşkilâtlandırılması teşebbüsü karşısında bulunmaktadır; (çok mühim olduğu muhakkak olan) yegâne fark, birinci halde kollektif menfaat gayesile yarı umumî (semi publique) bir teşkilât ve ikinci halde tamamen hususî olan bir menfaatlar teşkilâtı bahis konusudur. Bizim noktai nazarımız için bakınız : F. Vito : L'organisation économique de l'Europe (centre européen universitaire de Nancy, Département des sciences économiques, fasc. 2).

unsur arasında yapılmak durumunda olması, Kömür ve Çelik Birliğinin (C.E.C.A.) yürütülmesi ve binaenaleyh muvaffak olması imkânlarının hakikate uygun bulunduğu delilidir.

2 — Schuman plânı yüksek Otorite (la Haute - Autorité) namı altında mahdut selâhiyette hakikî bir federal Devlet yaratmakla umumî yetkileri haiz hakikî bir Federal Devletin ihdasında rastlanlara benzer, güçlülere — hattâ imkânsızlıklara — çarpmaktadır.» Devlet imtiyazlarını cepheden vurmak yerine..., onlara, daha müessir surette yandan taarruz edilmektedir. Her milletin âme makamları, gümrük tarifelerini istedikleri gibi tesis, tahvil veya ilga etme selâhiyetlerini umumî prensip olarak, muhafaza etmektedirler; sadece bir kaç istihsal maddesi içindir ki, bu selâhiyetleri kaldırılmıştır. Böylece, diye yazıyor M. Teilhac, «en alingan (en kısıkanç) hâkimiyetler bile tatmin edilmektedir.»

3 — Nihayet, daima mevcut olagelmış — ve halen mevcut bulunan — ve Avrupa Birliği için en mühim siyasî maniyayı teşkil eden, Avrupanın bu yüzden ölmek tehlikesi bile geçirdiği Fransız - Alman rekabeti — hattâ diyelim Fransız - Alman düşmanlığı — yerine, Schuman plânı, Fransanın elindeki demir madenlerinin ithalâtçısı olan Almanya ile, Almanyanın elindeki kömürün ithalâtçısı olan Fransa arasında mevcut tabii bir tesanüdü ikame etmektedir. Böylece, Schuman plânı, bu ihtilâf tohumunu kökünden söküp atmağa ve Avrupanın havasını iyileştirmeğe gayret etmektedir.

Her biri diğerinin istihsal ettiği çelik veya kömürün bir kısmının müstehliki olmasından dolayı bu iki büyük memleket arasında fiilî bir tesanüdün mevcut bulunması ve iki esas istihsal maddesinin de bahis konusu olması dolayısıyledir ki, bu sektör ilk tecrübenin yapılması için şüphesiz en isabetle seçilmiştir.

Fakat bu da ancak bir hatvedir. Müteakip hatve, elbette, «Birliği» hakikaten beynelmîel bir teşekkül haline getirmek üzere ona mümkün olduğu kadar fazla milletin girmesini sağlayarak imkân nisbetinde en geniş hale getirmeğe matuf olabilecektir. Çoğu kimsenin temenni ettiği de budur. Eğer bu yola girilecek olursa, bizce, Birliğin tevsiî asıl adı ile Avrupalı olan memleketlerle tahdit edilmelidir; ilk önce kurulması icap eden Avrupadır: Dünya ancak daha sonra gelmelidir. Bunun sebebini de söylemiş bulunuyoruz.

Demek oluyor ki, halen, kartelleri (pools) çoğaltmak tercihe sayandır [24]. Şüphesiz mutasavver sektörler (ziraf istihsalât, elektrik enerjisi nakliyat v.s. gibi) böyle tecrübelerle çok daha az elverişli olacaklardır. Bununla beraber, hiç bir kat'i imkânsızlık onların gerçekleşmelerine mâni olabileceğe benzemiyor [25].

Her birisinin başında başka bir «Yüksek Otorite - Haute autorité» bulunan iktisadî sektör birliklerinin teaddüdü — M. Gignoux'un ileri sürdüğü gibi — Avrupanın vaktile olduğu gibi arazi itibarile değil de, fakat meslek grupları itibarile, ve bu defa Avrupa birliğini kat'iyen imkânsız kılan bir şekilde parçalanmasına müncer olmak tehlikesini arzietmekte değil midir? Kendi hesabımıza, biz böyle düşünmüyoruz: Filhakika bu karteller (pools) bir defa yerlerini bulunca, bunları yekdiğerinden müstakil olarak; kapalı bir vazoda faaliyete geçirmek asla bahis konusu değildir. Bunların adetleri fazlalaştırıldıkça «Yüksek otoritelerin plânlaşmak ve yeniden gruplaşmak suretile bir tek otorite halinde birleştirilmesine gayret edilmelidir; bu yegâne otorite ise, hem iktisadî hem de siyasî sahada, Üst Avrupa Devleti rolünü oynayabilecektir.

[24] Aynı fikir, M. Saurey tarafından da ifade edilmiştir. (Le plan Schuman et l'économie européenne. Revue d'économie politique, novembre - décembre, 1951): «Çok şükür ki, bu ilk merhalede İngiltere hariçte kalmıştır. İkinci merhalenin İngilterenin Birliğe girmesine müsait olacağı da hiçte kat'i değildir. Teşanüdin diğer iktisadî sektörlerle teşmili daha müstacel ve daha verimli gözükmektedir.

[25] Nakliyata müteallik olarak bakınız: R. Dautry: Le problème des transports européens (Revue d'économie politique, nov. déc. 1951). Bu zatın yazdığına göre: «Avrupanın birleştirilmesi, itina ile tasarlanmalı ve hat be hat ve tatbik olunmalıdır; zira erken yapılacak her teşebbüs, infiratçı temayülleri cesaretlendirebilecektir. İşte bunun içindir ki, ben daima fonksiyonel denilen metoda bağlı kalmışumdur; bu metod, müşahhas millî menfaatların mevcudiyetine istinat etmekte ve bu menfaatların umumun iyiliğine tâbi kılmanın lüzumunu kabul etmektedir, ilâveten, Garbî Avrupa memleketlerinin sadece nerede yapabilirlerse orada derhal işbirliğine koyulmalarını ve coğrafi bakımdan değil, fakat fonksiyon itibarile mahdut federasyon çeşitlerini bolca yaratmalarını teklif etmektedir. Halbuki, Avrupa ne kadar mükemmel ve nakliyat federasyonundaki kadar verimli olan nice fonksiyonel federasyon kurmağa teşebbüs edebilir.» Biz de bu görüşlere ancak bütün kalbimizle iştirak etmekten başka bir şey yapamayız. Burada Avrupa Müdafaa Birliğinden (C.E.D.) bahsetmek istemiyorum. Bu birlik, bazı baltalayıcılardan sarfınazar, tamamen mantıkî olarak kabili idrak hattâ kabili müdafaadır; fakat Avrupa muvacehesinde vazgeçilmesi hiç bir önemli güçlük arzietmemelidir.

Bundan böyle iyi yol içinde bulunuluyorsa benzemektedir. Bu, artık muvaffakiyetsizlikler veya geriye dönüşler vukubulmıyacak demek değildir. Fakat, muvaffakiyetsizlikler, öğrettikleri bilgilerle, gayenin gerçekleşme istikametinde yol almasına, muvaffakiyetlerle aynı derecede yardımcı olmaktadır.

Bu netice hemen yarın husule gelecek değildir.

F. Vitonun yazdığına göre, hedefe vasıl olmak için bir çok nesle ihtiyaç vardır. Fakat, adı geçen yazar derhal ilâve etmektedir : «Bu manzara, gayeyi takip etmek isteyenler için, ancak enerjilerinin iki kat artmasına yarıyabilir. Mühim olan herkesi tatmin edemeyecek ise de, hiç olmazsa fazla muhalif celbetmemeğe müsait formüller keşfetmektedir. İstihsal branşları itibarile birlikler teşkili bu formüllerden birisidir. M. Courtin'in haklı olarak kaydettiği üzere, bu birlikler, serbest mübadelenin hüküm sürdüğü geniş bir müşterek pazar düşüncesile liberalleri, Yüksek Otoriteye tanınan selâhiyetlerle diriştleri, hattâ karar yetkisini haiz olmamakla beraber hiç olmazsa kendileriyle istişare edilen meslek erbabını tatmin edebilir. İlâve edelimki ki,, «federalistler» ve «fonksiyonalistler» in her biri, Kömür Çelik Birliğini kendi fikirlerinin zaferi gibi göstermektedirler : birinciler, Yüksek Otoritenin mahdut olmakla beraber gerçek olan yetkilerinin, millî hükümetlerin hakimiyetlerinin bir kısmından vazgeçmelerinin meyveleri olmasından, diğerleri ise tahakkuk ettirilen birliğin mıntıkavî değil de, meslekî bulunmasından dolayı böyle düşünmektedirler.

Şüphesiz, ilerlenildikçe, vaziyetler daha sarahatle belirecek ve o zaman da yeni güçlükler meydana çıkacaktır. Fakat muvaffakiyet muvaffakiyeti davet eder. Ve, buraya kadar yürürlükte bulunan tecrübenin bir muvaffakiyet olduğu da inkâ edilemez. Bu da şimdilik, bize kâfi gelmelidir. Paris

14 Şubat 1954

Tercüme eden :

Dr. B. N. Feyzioğlu